

รอยพระพุทธรูป บาทคู่

วัตถุประสงค์การเผยแพร่ : เพื่อการศึกษาเท่านั้น
For Educational Purpose Only

ที่สระมรกต ดงศรีมหาโพธิ์

จังหวัด ปราจีนบุรี

ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มีการค้นพบโบราณวัตถุชิ้นใหม่ที่สระมรกต ดงศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี คือรอยพระพุทธรูปบาทคู่ ซึ่งข้าพเจ้าเข้าใจว่าสลักขึ้นในสมัยทวารวดี อายุอาจอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-15 แม้จนกระทั่งบัดนี้ (26 พฤษภาคม 2529) ข้าพเจ้าก็ยังไม่มีโอกาสสว่างพอที่จะไปดูของจริงได้ด้วยตนเอง แต่เนื่องจากเห็นว่ามีธรรมจักรสลักอยู่บนฝ่าพระบาททั้งสองข้าง จึงลงความเห็นที่น่าจะเป็นรอยพระพุทธรูปบาทคู่ แทนที่จะเป็นวิฆเนศวรหรือคิวนาทดั่งที่บางท่านเข้าใจ แม้ว่าที่ดงศรีมหาโพธิ์จะได้ค้นพบเทวรูปรุ่นเก่าหลายองค์ก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ร่องรอยรูตรงกลางระหว่างพระพุทธรูปบาทนั้น เนื่องจากข้าพเจ้ายังมีได้เห็นของจริง จึงยังไม่อาจตีความได้

ดร.นันทนา ชุตินวงศ์ ซึ่งปัจจุบันกำลังสอนวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ และโบราณคดีทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มหาวิทยาลัยอามสเตอร์ตาม ประเทศฮอลแลนด์ ได้รับภาพถ่ายรอยพระพุทธรูปบาทคู่ดังกล่าวจากกรมศิลปากร และได้มีจดหมายมาปรึกษาข้าพเจ้า ดังจะขอเก็บความมาลงดังต่อไปนี้ ดร.นันทนา เชื่อว่ารอยนี้เป็นรอยพระพุทธรูปบาทคู่ เพราะธรรมจักรหรือจักรอาจมีอยู่บนบาทของพระนารายณ์ (วิฆเนศวร) หรือในศาสนาไชนะได้ แต่ก็ไม่เสมอไป แต่รอยธรรมจักรดังกล่าวมีอยู่เป็นประจำบนรอยพระพุทธรูปบาท เช่นในศิลปะอินเดียโบราณที่สาญจีและในศิลปะอมราวดีเป็นต้น ส่วนหลุมเสาที่อยู่ระหว่างฝ่าพระบาทนั้น ดร.นันทนาเชื่อว่าเป็นหลุมเสา "เพราะตัวอย่างการทำพระพุทธรูปบาทคู่รองรับเสาศรรคมจักรหรือเสาเพลิงรองรับเครื่องหมายตรีรัตน์นั้นมีตัวอย่างในรูปสลักที่สาญจีและอมราวดี ทั้งเสาและทั้งพระบาทคู่รวมทั้งบัลลังก์ซึ่งบางครั้งมีประกอบอยู่ด้วย เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธรูปเจ้าในสมัยและในศิลปะแบบที่ยังไม่ได้ทำพระพุทธรูปเป็นรูปมนุษย์ เช่นในสมัยอินเดียโบราณและอมราวดีตอนต้น พระบาทคู่รองรับเสานี้ตีความหมายว่าพระพุทธรูปองค์เป็นผู้รองรับและคำจูนแกนของจักรวาลอันได้แก่เสาเพลิงหรือเสาศรรคมจักร ซึ่งเป็นทิวแกนของจักรวาลและเป็นทั้งสัญลักษณ์ของพระองค์เองด้วย"

อย่างไรก็ดี ดร.นันทนาได้กล่าวไว้ด้วยว่าหลุมเสานี้อาจทำขึ้นเพื่อรองรับคันฉัตรอันเป็นเครื่องสูงและมีกปรากอยู่ร่วมกับพระพุทธรูปและสัญลักษณ์แทนพระองค์อื่น ๆ รอยพระบาทคู่ที่มีฉัตรปักอยู่ตรงกลางนี้พบโดยเฉพาะที่ประเทศศรีลังกาในโบราณสถานสมัยอนูราธปุระ (ราวพุทธศตวรรษที่ 4-13) แต่เป็นภาพสลักนูนต่ำ มิใช่ฉัตรลอยตัวปักอยู่เหนือรอยพระพุทธรูปบาทคู่ที่สระมรกต การติดต่อทางพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทระหว่างประเทศศรีลังกาและดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันได้มีมานานแล้ว ดร.นันทนายังเขียนอีกว่า "ขอให้สังเกตว่าเป็นรอยประทับของฝ่าเท้าไม่ใช่รอยเท้าที่นูนขึ้นเหนือฝ่าเท้าคนดังตัวอย่างพระบาทคู่อื่น ๆ เชื่อว่าพระบาทที่สระมรกตนี้ไม่ได้ทำขึ้นเพียงเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธรูปเจ้าหรือแทนพระพุทธรูปเท่านั้น แต่ทำตามความเชื่อของผู้ที่ทำและให้ทำว่าพระพุทธรูปองค์ได้เสด็จมาเอง ณ ดินแดนแห่งนี้ ได้ประทับยืนและประทับรอยพระพุทธรูปบาทไว้เป็นอนุสรณ์แห่งการเสด็จมา และทิ้งไว้เป็นที่ระลึกสำหรับบูชาแทนพระองค์หลังจากที่ได้เสด็จเข้าสู่ปรินิพพานแล้ว"

ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเห็นด้วยว่ารอยพระพุทธรูปบาทคู่ดังกล่าวน่าจะเป็นรอยพระพุทธรูปบาทคู่ ซึ่งมีฉัตรหรือร่มกั้นอยู่ข้างบนดังที่ ดร.นันทนา ชุตินวงศ์ ได้กล่าวไว้ การค้นพบเศษของฉัตรหรือร่มซึ่งอาจทำด้วยศิลา รวมทั้งจารึกในวันหนึ่งข้างหน้า อาจทำให้การตีความหมายของรอยพระพุทธรูปบาทคู่นี้ได้แน่นอนชัดเจนยิ่งขึ้น

A Pair of the Lord Buddha's Footprints at Sa Morakot, Dong Si Maha Pho, Prachinburi

Professor H.S.H. Prince Subhadradis Diskul

I am very pleased with the new discovery of a pair of the Lord Buddha's footprints at Sa Morakot, Dong Si Maha Pho, Prachinburi province. I believe that they were carved during the Dvaravati period, dated between the 13th – 15th centuries B.E. Like Dr. Nantana Chutiwong, I assume from the fact that there are the wheels of Dhamma on both soles that these are the Buddha's footprints, not Vishnu's or Siva's.

As for the hole between each footprint, I cannot yet make any assumption since I have not seen the place. However, Dr. Nantana believes it to be a post hole because the post together with the Buddha's footprints and sometimes the throne were used as symbols of the Lord Buddha in the art of the period when Buddha images were not yet made in human form as in ancient India and the early Amaravati period. A pair of the Buddha's footprints at the base of the post signifies that the Buddha is the supporter of the universe's axis, that is, the post of fire or the post of the wheel of Dhamma which is also the symbol of the Buddha himself.

Dr. Nantana further stated that the post hole

was probably made to support a many-tiered umbrella which is one of the royal ornaments and is usually found with Buddha images and other symbols of the Buddha. A low bas-relief of the Buddha's footprints with a many-tiered umbrella in the middle was discovered at the ancient remains of the Anurachapura period (around the 4th–13th centuries B.E.) in Si Lanka. There have been relations between Si Lanka and Thailand concerning Therawat Buddhism for a long time. Dr. Nantana also remarked that these footprints do not stand out as ordinary human feet, but are the imprints of feet. It is believed that they were carved not only as a symbol of the Lord Buddha or in place of Buddha images, but also as testimony that the Lord Buddha had visited the place and left his footprints for people to remember and worship after his death.

I, therefore, agree with Dr. Nantana Chutiwong that these might be the Lord Buddha's footprints with a many tiered umbrella over them. Future discovery of umbrella pieces which might have been made of stone will probably validate such an interpretation.